

Nr 65.

Ankom till riksdagens kansli den 7 december 1939 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlöningsförmåner till viss lärarpersonal under tjänstledighet för militärtjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap m. m.

(1:a avd.)

I proposition nr 85 har Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 24 november 1939, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i berörda statsrådsprotokoll förordats, meddela bestämmelser angående statsbidrag till folkhögskolor, privatläroverk samt folk- och fortsättningsskolor ävensom angående avlöningsförmåner för vissa lärare vid sådana skolor dels under tjänstledighet för militärtjänstgöring i anledning av förstärkt försvarsberedskap, dels ock vid undervisningens inställande eller inskränkning på grund av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar m. m.

Efter föredragning av chefen för finansdepartementet har Kungl. Maj:t till 1939 års urtima riksdag avlatit proposition, nr 72, angående avlöningsförmåner till viss civil personal i statens och kommuns tjänst under tjänstledighet på grund av inkallelse till militär tjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap m. m.

Departementschefen har i den nu föreliggande propositionen till behandling upptagit motsvarande spörsmål beträffande vissa i omförmälda proposition nr 72 ej avsedda lärare vid statsunderstödda folkhögskolor och privatläroverk samt vid folk- och fortsättningsskolor.

Vad först beträffar *statsunderstödda folkhögskolor* har departementschefen meddelat, att skolöverstyrelsen i skrivelse den 22 september 1939 framlagt förslag i fråga om avlöningsförmåner till vissa lärare vid dessa skolor under tjänstledighet för fullgörande av dem åliggande värnpliktstjänstgöring m. m. Efter att hava redogjort för nämnda förslag samt statskontorets däröver avgivna utlåtande har departementschefen för egen del i ärendet anfört följande.

Den nu föreliggande frågan innesluter enligt skolöverstyrelsen följande problem, nämligen rörande

avlöningsförmåner för föreståndare och lärare vid folkhögskolor under tjänstledighet för militärtjänstgöring,

avlöningsförmåner för nämnda befattningshavare för tid, varunder de hindras tjänstgöra eller få minskad tjänstgöring genom att undervisningen inställes eller inskränkes på grund av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar,

beräkning av sistnämnda tid såsom tjänstetid vid uppflyttning i lönegrad, samt

bestridandet av de merutgifter, som förorsakas av ändrade bestämmelser i de nu berörda hänseendena.

Vad först angår frågan om ifrågavarande befattningshavares *avlöningsförmåner under tjänstledighet för militärtjänstgöring*, tar det av överstyrelsen framställda förslaget sikte på tjänstledighet för värnpliktstjänstgöring. Med hänsyn till vad i oförmålda proposition nr 72 föreslagits beträffande avlöning under vissa förhållanden till lärare vid folkskoleväsendet, torde den föreliggande frågan böra å ena sidan begränsas till att avse avlöningsförmånerna under tjänstledighet för sådan tjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap, å andra sidan vidgas till att omfatta avlöningsförmånerna under tjänstledighet för tjänstgöring under den förstärkta försvarsberedskapen såsom beställningshavare i försvarsväsendets reserver (reservstater) och såsom landstormsofficer. Följaktligen upptages icke här frågan om avlöningsförmåner vid av vanlig värnpliktstjänstgöring föranledd tjänstledighet och ej heller frågan om avlöningsförmåner under tjänstledighet för militärtjänstgöring under krig.

Gällande bestämmelser rörande avlöningsförmåner för föreståndare och ämneslärare med fast anställning under tjänstledighet göra skillnad mellan ledighet, som erhållits *dels* på grund av sjukdom, *dels* för att på grund av särskilt förordnande eller val fullgöra offentligt uppdrag eller bestrida befattning i statens tjänst eller tjänstgöra hos riksdagen, dess utskott eller revisorer, *dels ock* på grund av annan än sålunda nämnd anledning. De av dessa bestämmelser, som avse tjänstledighet för bestridande av befattning i statens tjänst, torde äga tillämplighet jämväl för det fall, att befattningshavaren åtnjuter tjänstledighet för tjänstgöring såsom beställningshavare i försvarsväsendets reserver eller såsom landstormsofficer. Vid sådan ledighet ankommer det på Kungl. Maj:t att bestämma, om och i vad mån befattningshavaren skall av sina kontanta avlöningsförmåner avstå mera än ett belopp, motsvarande en tredjedel av den för honom stadgade kontanta begynnelselönen. Det må framhållas, att befattningshavarna i fråga under tjänstledighet för militärtjänstgöring enligt gällande bestämmelser icke äga uppbära någon provisorisk avlöningsförbättring. Beträffande dessa befattningshavare torde icke erfordras särskilda bestämmelser i fråga om avlöning under tjänstledighet för tjänstgöring såsom beställningshavare i försvarsväsendets reserver eller som landstormsofficer. Vad däremot angår annan folkhögskollärare än föreståndare och ämneslärare med fast anställning, får sådan lärare under ledighet av nyss angivet slag enligt nu gällande bestämmelser avstå hela lönen. Då dessa lärare icke torde böra i detta hänseende intaga en sämre ställning än andra, motsvarande befattningshavare, synes det böra ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma, om och i vad mån sådan lärare skall äga uppbära den för honom i kungörelsen den 31

december 1919 (nr 864) stadgade kontanta minimilönen. Jag förutsätter härvid, vad beträffar såväl föreståndare och ämneslärare med fast anställning som annan folkhögskollärare, att i berörda hänseende gynnsammare grunder icke skola tillämpas än som i propositionen nr 72 föreslagits i fråga om motsvarande lärare i kommuns tjänst.

Skolöverstyrelsens förslag, i vad det avser folkhögskollärares avlöningsförmåner under tjänstledighet för värnpliktstjänstgöring, torde innebära, att vederbörande lärare — utöver viss del av den honom enligt kungörelsen den 31 december 1919 tillkommande lönen jämte dyrtidstillägg därå — skulle äga uppbära provisorisk avlöningsförbättring, föreståndare eller ämneslärare med fast anställning med två tredjedelar och annan lärare med hälften av honom eljest tillkommande sådan avlöningsförbättring.

Jag vill för egen del förorda, att föreståndare och ämneslärare med fast anställning samt extra ordinarie och vikarierande ämneslärare, i den mån lärartjänstgöringen av skolöverstyrelsen prövas utgöra deras huvudsakliga sysselsättning, ävensom timlärare, som är ålagd en undervisningsskyldighet av minst 20 veckotimmar, skall under tjänstledighet för värnpliktstjänstgöring i anledning av förstärkt försvarsberedskap vidkännas löneavdrag med belopp, motsvarande hälften av den för honom i kungörelsen den 31 december 1919 stadgade kontanta minimiavlöningen. Härjämte torde dyrtidstillägg få utgå enligt gällande grunder. Den provisoriska avlöningsförbättringen torde få utgå med oakortat belopp. Därest timlärare bestrider lägre antal veckotimmar än 20, bör det i förekommande fall få ankomma på skolöverstyrelsen att bestämma, om och i vad mån läraren skall få behålla någon del av honom eljest tillkommande löneförmåner. Extra ordinarie och vikarierande ämneslärare liksom timlärare bör, på sätt i oförmålda proposition nr 72 förutsatts beträffande vissa lärare vid kommunala skolor, i regel få bibehållas vid viss del av lönen samt uppbära provisorisk avlöningsförbättring allenast under förutsättning, att han sedan ingången av kalenderåret närmast före tjänstledighetens början vid det statliga eller statsunderstödda undervisningsväsendet innehaft sammanhängande anställning under minst en termin. Avlöning i enlighet med vad jag nu tillstyrkt torde böra utgå även vid beredskapstjänstgöring jämlikt § 27 mom. 2 a värnpliktslagen, då denna infaller under tiden för den förstärkta försvarsberedskapen.

Vad sedan angår frågan om avlöningsförmåner för nu ifrågavarande befattningshavare, som *hindras tjänstgöra eller vars tjänstgöring minskas* vid krig eller krigsfara, må erinras, att i propositionen nr 72 föreslagits, att ordinarie, extra ordinarie, extra eller vikarierande lärare vid vissa kommunala och andra läroanstalter, vilken hindras att tjänstgöra eller vilkens tjänstgöring minskas till följd av undervisningens temporära inställande eller inskränkning på grund av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar, skall uppbära oakortad avlöning och att samma rätt medges timlärare, vars tjänstgöring omfattar minst 20 veckotimmar eller av överstyrelsen prövas utgöra hans huvudsakliga sysselsättning. Motsvarande bestämmelser torde böra meddelas beträffande vid statsunderstödd folkhögskola anställd föreståndare, ämneslärare med fast anställning samt extra ordinarie eller vikarierande ämneslärare ävensom lärarinna i hushållsgöromål och timlärare. Givetvis bör sådan lärare vara skyldig att utan särskild ersättning fullgöra den återläsning, som i vederbörlig ordning bestämmes. Jag har intet att erinra mot att här avsedd lärare för *uppslyttning i lönegrad* får taga i beräk-

ning den tid, under vilken han av nämnda anledning varit hindrad att tjänstgöra.

En förutsättning för att de av mig nu föreslagna anordningarna skola kunna vidtagas torde vara, att *de merutgifter, som av bestämmelserna föranledas*, bestridas av statsmedel. Statsbidrag till avlönande av vikarier för lärare, som äro tjänstlediga av anledning, som i det föregående angivits, synes böra utgå med det belopp, som, utöver vad den tjänstledige läraren av sin avlöning är skyldig avstå, erfordras till arvode åt vikarien.

Enligt gällande bestämmelser äger skolöverstyrelsen, där undervisningen till följd av smittsam sjukdom bland människor eller husdjur eller annan tvingande anledning i vederbörlig ordning varit inställd, ändock bevilja statsbidrag. I propositionen nr 23 till 1939 års urtima riksdag angående särskilda bestämmelser vid krig eller krigsfara beträffande vissa undervisningsanstalter, vilken proposition av riksdagen lämnats utan erinran, förutsattes, att statsbidrag i enlighet med eljest gällande bestämmelser skulle kunna utgå till läroanstalt eller skoldistrikt utan hinder av att skolväsendet eller undervisningen under extraordinära förhållanden icke kunnat anordnas på sätt normalt skulle ha varit fallet. I anslutning härtill utgår jag från att nämnda för folkhögskolorna gällande bestämmelser jämväl äga tillämplighet, därest undervisningen inställes, inskränkes eller omlägges på grund av vid krig eller krigsfara rådande förhållanden. Om verksamheten vid folkhögskola av sådan anledning för någon längre tid måste inställas eller mer avsevärt inskränkas eller omläggas torde från fall till fall få bedömas, om och i vad mån statsbidrag bör utgå.

I propositionen nr 72 har föreslagits, att vissa lärare, som erhålla i uppdrag att såsom *förläggningsschefer* biträda vid organiserandet av utrymning av skolor vid krig eller krigsfara, skola i viss utsträckning enligt Kungl. Maj:ts bestämmande åtnjuta oavkortade löneförmåner samt att tid, varunder lärare åtnjutit sådan ledighet, skall få tagas i beräkning i löneturs-hänseende. Då denna fråga för folkhögskolornas vidkommande torde vara av underordnad betydelse, anser jag mig icke böra för dessa skolor ifrågasätta särskilda föreskrifter i ämnet.

I fråga om *statsunderstödda privatläroverk* har departementschefen meddelat, att skolöverstyrelsen i skrivelse den 23 september 1939 framlagt förslag i fråga om avlöningsförmåner till vissa vid statsunderstödda högre goss- och samskolor, enskilda mellanskolor och högre flickskolor anställda lärare vid hinder för läraren på grund av krig eller krigsfara att fullgöra sin tjänstgöring m. m. Departementschefen, som närmare redogjort för ifrågavarande förslag samt statskontorets däröver avgivna utlåtande, har för egen del i ärendet anfört följande.

I anledning av vad av skolöverstyrelsen och statskontoret anförts förordar jag, under återopande av vad jag i det föregående yttrat beträffande statsbidrag till folkhögskolor, att *statsbidrag* till privatläroverk må utgå utan hinder därav, att undervisningen inställes, inskränkes eller omlägges på grund av vid krig eller krigsfara rådande förhållanden. Måste verksamheten för någon längre tid inställas eller mer avsevärt inskränkas eller omläggas, torde beträffande statsbidrag böra gälla vad av mig förordats beträffande statsbidrag under sådana förhållanden till folkhögskolor.

Jag anser skäligt, att föreståndare eller ämneslärare med full tjänstgöring vid skola av ifrågavarande slag, vilken *hindras att tjänstgöra eller vars tjänstgöring minskas* till följd av undervisningens temporära inställande eller inskränkning på grund av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar, medgives rätt uppbära de löneförmåner, vilka helt bestridas av statsmedel, d. v. s. honom eljest tillkommande tillfällig löneförbättring med oavkortat belopp ävensom dyrtidstillägg enligt gällande grunder. Samma rätt synes jämväl böra medgivas övningslärare och timplärare, under förutsättning att lärarens tjänstgöring omfattar minst 20 veckotimmar eller att densamma av skolöverstyrelsen prövas utgöra hans huvudsakliga sysselsättning eller ock att eljest enligt överstyrelsens beprövande särskilda skäl härför föreligga. Vad sålunda förordats synes jämväl böra gälla, då vederbörande lärare åtnjuter *tjänstledighet* för värnpliktstjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap — alltså även vid beredskapstjänstgöring. Beträffande övningslärare och timplärare bör dock, såsom i det föregående föreslagits beträffande folkhögskola, som regel krävas, att läraren sedan ingången av kalenderåret närmast före tjänstledighetens början innehåft sammanhängande anställning vid det statliga eller statsunderstödda undervisningsväsendet under minst en termin. Jag finner däremot i likhet med statskontoret ej skäl tillstyrka att — såsom skolöverstyrelsen föreslagit — lärare vid tjänstgöringshinder av ifrågavarande art skall tillerkännas särskild ersättning av statsmedel utöver tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg. Vederbörande läroanstalt synes vara oförhindrad att med anlitande av till dess förfogande stående medel tillerkänna läraren den ytterligare ersättning, som kan befinnas påkallad.

Det synes böra ankomma på Kungl. Maj:t att på särskild framställning besluta, om och i vad mån lärare vid statsunderstött privatläroverk, vilken i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap åtnjuter tjänstledighet för tjänstgöring såsom beställningshavare i försvarsväsendets reserver (reservstater) eller såsom landstormsofficer, skall äga uppbära honom eljest tillkommande tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg. Gynnsammare grunder torde dock därvid icke böra tillämpas än i den förutberörda propositionen nr 72 föreslagits i fråga om motsvarande lärare i kommuns tjänst. I övrigt torde särskild ersättning av statsmedel till ifrågavarande lärare under sådan ledighet icke böra utgå, läroanstalten dock obetaget att, om och i den mån dylik ersättning befinnes motiverad, själv bestrida kostnaden härför.

På frågan om löneförmåner för ifrågavarande befattningshavare under tjänstledighet för annan militärtjänstgöring än nu nämnts anser jag mig icke böra ingå.

Enligt skolöverstyrelsens förslag skulle lärare med lönetursrätt äga att för *uppflyttning i lönegrad* tillgodoräkna sig den tid, varunder han varit hindrad tjänstgöra av skäl, som i det föregående angivits. I anledning härav må anmärkas, att denna fråga, vad angår lönetursberättigad lärarinna vid statsunderstött privatläroverk, på grund av för sådan lärarinna gällande bestämmelser om uppflyttning i högre lönegrad automatiskt regleras, om vad i nämnda proposition nr 72 förordats i fråga om där avsedd lärares rätt att för uppflyttning i löneklass taga i beräkning tid, under vilken han hindras tjänstgöra på grund av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar, vinner bifall. Då bestämmelser nu saknas beträffande uppflyttning i lönegrad för

manlig lärare vid statsunderstödda privatläroverk, torde särskilda föreskrifter för dessa lärares del icke behöva nu meddelas i anledning av överstyrelsens berörda förslag.

Särskilda föreskrifter beträffande löneförmåner för *föreläggningsschefer* torde icke erfordras i fråga om privatläroverken.

Vad slutligen beträffar *folk- och fortsättningsskolor* har departementschefen anfört följande.

Vidkommande frågan om avlöning till vissa lärare vid folk- och fortsättningsskolväsendet under *tjänstledighet* för värnpliktstjänstgöring i anledning av förstärkt försvarsberedskap vill jag erinra om att i propositionen nr 72 framhållits, att anställningen som timlärare i läsämnen vid folk- och småskolor för vederbörande i många fall endast vore en bisyssla, samt att i propositionen föreslagits, att det skulle få ankomma på skolöverstyrelsen att, med iakttagande av de för statens motsvarande lärare gällande grunderna, på särskild framställning från fall till fall besluta om sådan lärares avlöning vid tjänstledighet för ifrågavarande ändamål. Vad i nämnda proposition sålunda framhållits gäller jämväl i stor utsträckning beträffande folkskolans lärare i övningsämnen ävensom i fråga om lärare vid fortsättningsskolväsendet. Det synes jämväl böra ankomma på skolöverstyrelsen att, med iakttagande i huvudsak av de för statens motsvarande lärare gällande grunderna, besluta, om och i vad mån här avsedd lärare i övningsämne vid folkskolan eller lärare vid fortsättningsskolan skall äga att under tjänstledighet för värnpliktstjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap — alltså även vid beredskapstjänstgöring — uppbära någon del av den till honom eljest av statsmedel utgående avlöningen.

I fråga om avlöningsförmånerna för lärare vid folkskolväsendet, vilken *hindras att tjänstgöra* vid krig eller krigsfara, har i nämnda proposition — såsom redan nämnts — föreslagits, att timlärare i läsämne vid folk- eller småskola, vilken hindras att tjänstgöra eller vilkens tjänstgöring minskas till följd av undervisningens temporära inställande eller inskränkning på grund av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar, skall äga uppbära oavkortad avlöning under förutsättning, att lärarens tjänstgöring omfattar minst 20 veckotimmar eller ock att densamma av skolöverstyrelsen prövas utgöra hans huvudsakliga sysselsättning. Lärare, för vilken sådant tjänstgöringshinder förelegat, skulle vara skyldig att utan särskild ersättning fullgöra den återläsning, som i vederbörlig ordning kunde vara bestämd. Läraren skulle jämväl få för uppflyttning i löneklass taga i beräkning den tid, under vilken han av nämnda anledning varit hindrad att tjänstgöra.

Vad i propositionen sålunda förordats torde i tillämpliga delar böra gälla jämväl i fråga om lärare i övningsämne vid folkskola samt beträffande lärare vid fortsättningsskola, om och i den mån statsmedel utgår till vederbörandes avlöande.

Ett genomförande av vad sålunda förordats medför vissa jämkningar i gällande *statsbidragsgrunder*. Därest här avsedd lärare under tjänstledighet för värnpliktstjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap medges rätt att uppbära viss del av den honom eljest tillkommande, av statsmedel utgående ersättningen, bör vederbörande huvudman äga uppbära statsbidrag till avlöande av vikarie för läraren med belopp, motsvarande skillnaden mellan vad den tjänstledige läraren har att av stad-

gad minimiersättning avstå och vad som för vikariens avlönande med minimiersättning erfordras. I den mån här avsedd lärare, vilken hindras att tjänstgöra eller vilkens tjänstgöring minskas till följd av undervisningens temporära inställande eller inskränkning på grund av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar, medgives rätt att uppbära oavkortad, av statsmedel eljest utgående ersättning, bör statsbidrag få utgå, som om undervisningen bedreves i eljest avsedd omfattning.

Jag förutsätter, att vad nu föreslagits skall äga motsvarande tillämpning beträffande lärare i övningsämnen vid statsunderstödda sjukvårdsanstalter och barnhem.

I utlåtande denna dag har utskottet tillstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 72 framlagda förslag angående avlöningsförmåner till viss civil personal i statens eller kommuns tjänst under tjänstledighet på grund av inkallelse till militär tjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap m. m. Utskottet finner sig jämväl böra tillstyrka de förslag, om vilka nu är fråga och vilka bygga på samma grunder som de i propositionen nr 72 framlagda.

Utskottet.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 24 november 1939 förordats, meddela bestämmelser angående statsbidrag till folkhögskolor, privatläroverk samt folk- och fortsättningsskolor ävensom angående avlöningsförmåner för vissa lärare vid sådana skolor dels under tjänstledighet för militärtjänstgöring i anledning av förstärkt försvarsberedskap, dels ock vid undervisningens inställande eller inskränkning på grund av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar m. m.

Stockholm den 7 december 1939.

På första särskilda utskottets vägnar:

ANDERS RÅSTOCK.

Närvarande: se under utlåtandet nr 64.
